

**TÜRKÇE VE RUSÇADAKİ ÖN EK KAVRAMI “B-, BO-” EKİNİN
TÜRKÇE İLE KARŞILAŞTIRILMASI**

**The Concept of Prefix In Russian and Turkish Languages,
Comparison of the Prefix “До” With Turkish Language**

Arş. Gör. Emre KIRLI*

Öğr. Gör. Ali Murat MIRÇIK**

Özet

Bu çalışmada Rusça ve Türkçedeki ön ek kavramı incelenmeye çalışılmıştır. Türkçede ön ek olmaması sebebiyle, onun yerine ön ek sayılabilecek pekiştirme sıfatı ekleri ve yabancı dillerden geçmiş ön ekler verilmiş, Rusçadaki fiil ön eklerinden “B-, BO-” öne eki ile karşılaştırılarak nasıl fiil türetildiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rusça, Türkçe, ön ek, isim, fiil.

Abstract

In this study, the concept of prefix in Russian and Turkish was tried to be examined. Because of the lack of a prefix in the Turkish language, it has been replaced by prefixes and prefixes from ^{foreign} languages that can be considered as prefixes. The verbs Russian are compared with the prefixes. It has been tried to explain how the verbs are derived from the prefix “B-, BO-”.

Key Words: Russian, Turkish, prefix, noun, verb.

Giriş

Rusça; Hint- Avrupa dil ailesinde, Slav dilleri grubunun Doğu Slav dilleri alt grubuna ait dillerinden biridir. Türkçe ise; Ural- Altay dil ailesinin, Altay grubuna ait bir dildir. Görüldüğü üzere Rusça ve Türkçe; dil aileleri itibarıyla birbirlerinden farklıdır. Bu sebeple, dilbilgisi kuralları da birbirinden oldukça farklıdır. Rusça, çoğu Hint- Avrupa dili gibi sondan ve önden eklemelidir. Türkçe ise sondan eklemeli olup cümle dizimi de farklıdır. Bunca farklılığa rağmen; bazı kavramlar her dilde olduğu gibi ortaktır, fakat dilbilgisi kurallarına göre değişiklik gösterebilmektedirler. Ön eklerden birçok yeni sözcük elde edilebilmektedir. Bu yeni sözcükler, özellikle Rusçada genelde fiillerden türedikleri için ilk önce bu kavramı ele alalım. Bu durumu iki dilde de var olan fiil kavramlarını ele alarak inceleyebiliriz:

*Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, emre.kirli@atauni.edu.tr.

** Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, murat_mircik@hotmail.com.

Türk Dil Kurumu'na göre fiil: “İş, davranış. Olumlu veya olumsuz olarak çekimli durumda zaman kavramı taşıyan veya zaman kavramı ile birlikte kişi kavramı veren kelime, eylemdir.” (Türk Dil Kurumu, 2011: s. 873-874.)

Zeynep Korkmaz'a göre fiil: “Şekil bilgisinin addan sonra en önemli ögesi olan fiiller, iş ve hareket bildiren önemli sözlere dir. Fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildirirler.” (Korkmaz, 2014: s. 487.)

Sergey İvanoviç Ojegov'a göre fiil, dilbilgisinde yapılan eylemleri ya da durum bildiren; zamanlara, tekilik-çoğulluğa, kişilere (şimdiki zaman / geniş zaman) ve sözcüklerin cinsiyetlerine (geçmiş zaman) göre değişen cümlelerin ögesidir (Ojegov, 1985: s. 114).

Viktor Vladimiroviç Vinogradov'a göre fiil, Rusçanın en zor ve en geniş dilbilimsel kategorisidir. Fiil, cümlelerin diğer ögelerine göre daha duranıdır. Fiil yapıları, isim tamlamaları ve cümlelerde belirleyici bir etkisi vardır (Vinogradov,1947: s. 422).

Türkçede Ön Ek

Yukarıdaki açıklamalara göre; her iki dilde var olan fiil kavramları aşağı yukarı aynı olup sadece dilbilgisi kuralları açısından ayrılmaktadır. Bunun sebebi; daha önce de belirttiğimiz gibi Rusçanın önden ve sondan eklemeli olması, sözcüklerin her birinin bir cinsiyete sahip olması (eril, diş ve orta cins), fiile gelen öneğin anlamlarını değiştirmesinden dolayı Türkçedekilerden farklıdır. Ayrıca Türkçedeki ön ekler genellikle isim türetmektedir.

Türk Dil Kurumu'na göre ise ön ek; bazı yabancı dillerde kökün önüne gelerek kelimeye belirli bir anlam katan ektir (TDK, *Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr).

Ele alacak olduğumuz ön ek kavramı sondan eklemeli olduğundan dolayı Türkçede bulunmamaktadır. Fakat ön ek, dilimizde sadece pekiştirme sıfatı olarak mevcuttur. Rusçada olduğu gibi sözcüğün anlamını değiştirmezler ama pekiştirirler. Sözcüğün ilk hecesi tekrarlanır ve ilk hecedeki ünlüden sonra “m, p, r, s” ünsüzlerinden biri getirilerek ortaya çıkarlar: kıpkırmızı, masmavi, sapsarı, yemyeşil vb. gibi. Ön ekler, yabancı dillerden dilimize geçmiş bazı sözcüklerde ise mevcuttur; **bi**çare, **na**mert, **ate**ist, **de**jenere, **anti**friz vb. gibi.

RUSÇADA ÖN EK (FİİL ÖN EKİ)

Ön ekler, Rusçada birçok sözcüğe getirilebilir ve anlamlarını değiştirirler. Rus kaynaklarına göre önek şöyle tanımlanmaktadır:

Sergey İvanoviç Ojegov'a göre ön ek; bir kökün önüne getirilen ya da önünde duran morfemdir (Ojegov, 1985).

Dmitriy Nikolayeviç Uşakov’a göre ön ek; kökün önünde olan sözcüğün tamamlayıcı parçasıdır (Uşakov, www.academic.ru).

Daha önce belirttiğimiz gibi Rusçada ön eklerin kullanımının en geniş alanı fiiller olduğundan, fiil ön eklerini ele alacağız. Her bir ön ek kendine has anlama sahiptir ve başına geldiği fiilin anlamını değiştirir. Ön ekler sayesinde Rusçada bir fiil kökünden birçok fiil türetilebilir. Ön ekler; yapılan eylemin yönü, durumu ve nasıl yapıldığı hakkında bilgiler verirler. Rusçadaki ön ekler şöyledir: в-, вз- (вс-, взо-), вы-, до-, за-, из- (изо-, ис), на- (надо-), недо-, о- (об-, обо-), обез- (обес-), от- (ото-), пере- (пре-), под- (подо-), пред- (предо-), при-, про-, раз- (разо-, рас-), с- (со-), у-, по-. Her birinin temel anlamı olmakla birlikte yan ve meca-zi anlamları da bulunmaktadır. Ön ekler yardımıyla bir fiilden birçok yakın anlamlı ve değişik anlamlı fiiller türetilebilmektedir. Rusçadaki fiil ön ekleri sayıca fazla olduğundan ve hepsini teker teker, geniş bir şekilde anlatamayacağımızdan dolayı bu çalışmada “До-” ön ekini ele alacağız.

В - (ВО -) ÖN EKİ

1.1.1. В - (во -) Ön Eki Alan Fiillerin Temel Anlamları

Hareket fiilleri (*брести - бродить* [amaçsızca gezmek, dolaşmak] fiilleri hariç); *класть* (bir şeyi yatay olarak koymak), *ставить* (bir şeyi dikey olarak koymak), *стунить* (adım atmak), *рваться* (yırtılmak, kopmak), *мешаться* (bir şeye ya da bir işe karışmak), *пустить* (salıvermek, izin vermek), *писать* (yazmak), *бить* (vurmak), *клеить* (yarıştırmak), ve bazı “в” önekini almış fiiller bir şeyin içine doğru yapılan hareketleri bildirirler; *войти* ([уауа] girmek), *въехать* (araba ile girmek, tırmanmak, taşınmak), *ворваться* (bir yere hızlıca dalmak, girmek), *внести* (elle içeriye taşımak), *вложить* (bir nesneyi, bir şeyin içine yatay olarak koymak), *вмешаться* (başkasının işine karışmak, burnunu sokmak), *вставить* (bir nesneyi, bir şeyin içine dikey koymak), *вступить* (bir yere girmek, bir şeye katılmak, sahne almak) *вписать* (not almak, liste tutmak), *вбить* (bir nesneye vurarak bir şeyin içine sokmak), *вклеить* (bir nesneyi, bir şeyin içine yarıştırmak), vb. (Ettirgen fiil olan *класть* (bir şeyi yatay olarak koymak) ve *ставить* (bir şeyi dikey olarak koymak) fiilleri, “в” önekini aldıklarında, sadece nesnelere içinde buldukları sıkı uyumu belirtirler. Örneğin; *вставить стекло в рамку-саму çerçeveye koymak, yerleştirmek. Fakat; поставить вазу на стол, энциклопедию в шкаф.*)

Автобус въезжает в гараж - Otobüs garaja giriyor.

Бабочка влетела в комнату - Kelebek odaya uçarak girdi.

Рабочий вбил гвозди в бетонную стену - İşçi beton duvara çivi çaktı.

Влезть (tırmanmak), *втащить* (bir nesneyi, bir şeyin ya da yerin içine taşımak), *вкатить* (bir nesneyi, bir yere yuvarlayarak sokmak), *въехать* (araba ile girmek, tırmanmak, taşınmak), *внести* (elle içeriye taşımak), *ввезти* (bir nesneyi, bir yere araç ile taşımak, dağıtmak).

Машина медленно въехала на гору - Araba yavaşça dağa çıktı.

Кошка влезла на дерево - Kedi ağaca tırmandı.

Duyu organları ile yapılan; **смотреть** (bakmak), **глядеть** (göz atmak), **читать** (okumak) ve **думать** (düşünmek) fiilleri “в” önekini aldığında yapılan eylem üzerinde yoğunlaştığı anlamına gelir. Bu gruptaki fiiller -ся soneki olmadan kullanılmazlar: **всмотреться** (bir şeye ya da birine dikkatlice bakmak), **вглядеться** (bir şeye ya da birine dikkatlice bakmak), **вслушаться** (birini ya da bir şeyi dikkatlice dinlemek, kulak kesilmek), **вчитаться** (bir yazıyı dikkatlice okumak), **вдуматься** (Bir şey hakkında etraflıca, derinlemesine düşünmek).

Вдумывайтесь, что вы говорите! - Ne konuştuğunuza dikkat edin!

Она вслушалась в разговор соседок -O, komşularının konuşmasını dikkatlice dinledi.

1.1.2. В- (во-) Ön Eki Almış Fiillerde Bazı Yapı ve Anlam Uyumları

Tablo 1.1. -В- (во-) Ön Eki Almış Fiillerde Bazı Yapı ve Anlam Uyumları

Вложить (bir nesneyi, bir şeyin içine yatay olarak koymak), **вставить** (bir şeyi, bir şeyin içine dikey olarak koymak) + **внимательный надеж** + **в-** + **внимательный надеж**:

Вложить скрипку в футляр - Kemanı kabına koymak.

Вставить стекло в рамку - Çerçeveye cam yerleştirmek.

Tablo 1.2. -В- (Во-) Ön Eki Almış Fiillerde Bazı Yapı ve Anlam Uyumları

Въехать (araba ile girmek, tırmanmak, taşınmak), **влезть** (tırmanmak) + **на** + **внимательный надеж**:

Въехать на гору - Araba ile dağa çıkmak.

Влезть на дерево - Ağaca tırmanmak.

Tablo 1.3. -В- (Во-) Ön Eki Almış Fiillerde Bazı Yapı ve Anlam Uyumları

Войти ([yaya]girmek), **въехать** ve diğer geçişsiz hareket fiilleri **вмешаться** (başkasının işine burnunu sokmak), **ворваться** (bir yere hızlıca girmek, dalmak), **вселиться** (bir yere yerleşmek, ikamet etmeye başlamak) + **в** + **внимательный надеж**:

Войти в библиотеку - Kütüphaneye girmek.

Въехать в город - (Araba ile) Şehre girmek.

Вселиться в новый дом - Yeni bir eve yerleşmek.

Tablo 1.4. - B- (Bo-) Ön Eki Almış Fiillerde Bazı Yapı ve Anlam Uyumları

Вдуматься (bir şey hakkında detaylıca, etraflıca düşünmek), вслушаться (bir şeyi ya birini dikkatlice dinlemek, kulak kesilmek), вчитаться (bir şeyi dikkatlice okumak), вглядеться (bir şeye ya da birine dikkatlice bakmak), всмотреться (bir şeye ya da birine dikkatlice bakmak) + **в + **внимательный надеж**:**

Вдуматься в смысл глаголов - Fiillerin anlamları hakkında etraflıca düşünmek.

Вслушаться в беседу друзей - Arkadaşların konuşmasına kulak kesilmek.

Вчитаться в текст газеты - Gazetenin metnini dikkatlice okumak.

Ettirgen fiillerle yapılan eylemlerin pekiştirilmesinde zarflar kullanılır: **вчитаться - внимательно, глубоко, серьезно; вслушаться - внимательно, напряжено; всмотреться, вглядеться - внимательно, пристально, напряженно.**

1.1.3. B- (во-) Ön Eki Almış Fiillerin Yan Anlamları

Входит/ войти в традицию, в привычку - Adet haline gelmek, gelenekselleşmek, alışkanlık haline gelmek.

В Турции праздновать день влюбленных вошел в традицию. Türkiye 'de Sevgililer Günü 'nü kutlamak bir adet haline gelmiştir.

Входит/ войти в историю - Tarihe girmek, adı tarihe yazılmak.

Борящийся за независимость Турции вошли в историю страны. Türkiye'nin bağımsızlık savaşında savaşanlar ülkenin tarihine girdiler.

Входит/ войти в число - Listeye girmek, arasında yer almak.

Мария Шарапова входит в число самых известных спортсменов мира. Mariya Şarapova, dünyanın en ünlü sporcuları arasında yer almaktadır.

Вступать/вступить, входит/войти, вводит/ввести в строй - Kullanıma açılmak, düzene sokmak, bir şeye katılmak, birini bir sıraya sokmak.

Метро уже построено и сегодня вошло в строй. Metronun inşası artık bitti ve bugün kullanıma açıldı.

Вкладывать/вложить смысл, знания, силы - Bir şeye anlam, bilgi, güç vs yüklemek.

И. С. Тургенев вложил глубокий социальный смысл в роман «Дым». İ. S. Turgenyev, “Duman” adlı eserine derin bir sosyal anlam yüklemiştir.

Вносит/ внести вклад - Buluş yapmak, katkı sağlamak.

Луи Пастер внес огромный вклад в мировую науку. Louis Pasteur, dünya bilimine büyük bir katkı sağlamıştır.

Вписываться/вписаться в ансамбль, композицию - Bulunduğu ortamla uyum içinde olmak, yakışmak.

Новый памятник мировому содружеству хорошо вписался в исторический ансамбль парка. Dünya Barışı Heykeli, bulunduğu parkın tarihi dokusuyla iyi bir uyum içerisindeydi.

Вводит/ввести в заблуждение - Yanlış bilgi vermek, yalan söylemek.

Он ввел нас в заблуждение неправильной информацией. O, bizi yanlış bilgilendirdi.

Вписать яркую страницу в историю - Adını tarih sayfalarına altın harflerle yazdırmak.

Русские химики вписали яркую страницу в историю химических исследований. Rus kimyacılar, kimya alanında araştırmalarıyla adlarını tarih sayfalarına altın harfle yazdırdılar.

Включаться/включиться в работу - Bir işe katılmak, bir işte bulunmak, biriyle çalışmaya başlamak.

После выходных, по понедельникам, очень трудно включаться в работу. Hafta sonundan sonra, Pazartesi'leri işe başlamak oldukça zordur.

Входит/войти в курс дела - İşin gidişatını anlamak, öğrenmek, idrak etmek.

Новый ассистент поступенно входит в курс дела. Yeni asistan işin gidişatını adım adım öğreniyor.

Вводит/ввести кого-либо в курс дела - Birine işin gidişatını öğretmek, anlatmak.

Рабочих надо ввести в курс дела. İşçilere işin nasıl yapıldığını anlatmak gerek.

Входит/войти в положение - Birinin halinden anlamak, kendini onun yerine koymak.

Войдите в его положение, он болеет и не может работать. Kendinizi onun yerine koyun; o, hasta ve çalışmıyor.

Входит/войти в состав какой-либо группы, в число каких-либо людей - Bir gruba üye olmak, bir gruba ait olmak, dahil olmak.

Турция вошла в состав НАТО, в 1952-ом году. Türkiye, NATO'ya 1952 yılında katıldı.

Внушать/ внушить кому-либо идею, мысль, убеждение, правило - Birine bir fikri aşılatak.

Анна всегда внушала мне, что Антон не добрый человек. Anna bana her zaman Anton'un kötü bir insan olduğu fikrini aşılardı.

Вовлечь/ вовлечь в работу, в разговор, в спор, в дискуссию - Birini bir işe, konuşmaya, tartışmaya dahil etmek.

Преподаватель вовлек всех студентов в дискуссию. Öğretmen, bütün öğrencileri tartışmaya dâhil etti.

Сонuç

Bu çalışmada; Rusçada ön eklerin en geniş kullanım alanı fiillerde olduğu için, ilk olarak Türkçe ve Rusçadaki fiil kavramı, daha sonra ön ek kavramı ele alınmıştır. Fakat, bütün fiil ön ekleri teker teker, geniş bir şekilde ele alamayacağımızdan “В-, во-” ön ekini detaylıca açıklayıp Rusçadaki fiil türetimine örnek verdik. Türkçede bir eylemin nasıl yapıldığı duruma uygun farklı fiiller ve diğer cümle öğeleri kullanılırken, Rusçada ise ön ekler yardımıyla birçok fiil türetilerek ve edatlar yardımıyla, yapılan eylemin nasıl yapıldığı kolayca tasvir edilebilmektedir.

Каынакча

Uşakov, Dmitriy Nikolayeviç. *Tolkoviy slovar' Uşakova-Uşakov Sözlüğü*, www.academic.ru.

Ojegov, Sergey İvanoviç. (1985). “*Slovar' Russkogo Yazıka- Rusça Sözlük*”, Moskova.

TDK, *Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr.

Vinogradov, Viktor Vladimiroviç. (1947). *Russkiy yazık grammatičeskoye učenje o slove/Rus Dilinin Dilbilgisi Kitabı*, Moskova- Leningrad.

Korkmaz, Zeynep, (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dobrovolskaya, Barıkina. A. N., (2011). V. V., *İzuçayem Glagolniye Pristavki – Rusça Fiil Ön Eklerini Öğreniyoruz*, (2. Baskı), Moskova.